

Mano dienos „Draugo“ žvaigždyne

Kazys Pakštas

Bent kiek pasinešęs į revoliucionierius ir nujausdamas sau sunkumą Rusijos ribose, Kauno rotušės laikrodžiui mušant Naujus – 1914 – metus, rogėmis girgždėjau per užšalusią Nerį, sukdamas iš Kauno Jurbarko ir Tilžės link. Per sieną einant pagautas rusų sargybos ir po keturių dienų pasprukęs iš jų karcerio, visą mėnesį paplūduriavęs mažame, prastame laive „Chemnitz“, per dideles audras atsidūriau Baltimorėje ir galop Chicagoje, kur siautė didelis nedarbas ir skurdas.

Truputį pramokęs anglų kalbos ir apsipažinęs su Chicagos susisiekimu priemonėmis, patekau pas „Draugo“ leidėjus, manydamas rasti ten sau kokio nors menko darbelio. O „Draugas“ tuomet buvo už mane jaunesnis, vos penktus metus einantis savaitinis laikraštis. Kaip ir pridera, jauną „grinorių“ bernioką administracija apžiūrėjo nuo galvos iki kojų, apklausinėjo, ką galiu ir ką moku. Tais sunkiais bedarbės metais neatsirado man darbo nei spaustuviėje, nei administracijoje. Bet vis dėlto man pasiūlė pabūti „Draugo“ ir jo turimų knygų platintoju. Tai 1914 m. pavasarį aš ir prasistumdžiau visą mėnesį ar kiek ilgiau, vakarais lankydamas lietuvių namus kaip „Draugo“ agentas. Aplankydavau mandagių žmonių, bet gal ne mažiau ir šiurkštesnių. Svarbiausia, kad tais nedarbo metais kaip spaudos agentas uždirbau vos 25 dol. per mėnesį ir įsitikinau, kad tas amatas negali užtikrinti kuklaus pragyvenimo. Bet šis trumpas patyrimas buvo man naudingas visai kitu požiūriu. Aš per tą intensyvų važinėjimą mėnesį gerokai susipažinau su lietuviškos darbininkijos mase, o taipgi pagreitintu būdu įsisukau į lietuvių šviesuomenės vadovaujantį sluoksnį, patekau į jaunimo veiklesnius ratelius. Tai gan greit mane nuvedė į Lietuvos vyčių veikėjus, o vėliau į Tautos fondą. Kai 1915 m. įstojau universitetan studijuoti sociologijos, tai retesniais protarpiais „Draugas“ jau patalpindavo kokį menką mano straipsnelį ar korespondenciją.

Šveicarijon ir atgal Amerikon

Baigęs sociologijos fakultetą 1918 m. rugpjūčio mėn. patekau Amerikos lietuvių tarybos delegacijon į Šveicariją. Ten pabuvęs iki 1923 m. kovo pabaigos ir baigęs Gamtos mokslų fakultetą grįžau atgal Amerikon ir patapau „Darbininko“ redaktorium, bet po metų, t. y. 1924 m. birželio mėn., buvau pakviestas vyriausiu „Draugo“ redaktorium.

Per pirmąjį savo penkmetį (1914-1918) Amerikoje, savo labai jaunu protu neaprėpdamas emigracinės buities viso komplekso, buvau gan pilnas lietuviško optimizmo: vyčiuose ir apskritai visuomenėje savo prakalbose skleidžiau labai tvirtas ir kovingas etnocentrines idėjas, vis dar tikėdamas lietuviybę išsilaikysiant ir nelietuviškose šalyse. Ag mūsų žmonių lėtas nutautėjimas, svetimybų įsisiurbimas jų sielon vyko ir tuomet. Bet nuolatinis, nenutraukiamas lietuviško gyvenimo ir kultūrinės veiklos kasdienis sekimas man dar nedavė progos ryškiai pamatyti tų visų atmainų, kurios vyksta nuolat, bet lėtai ir nepastebimai. Po penkerių metų, praleistų Europoje, grįžęs Amerikon gavau progos vienu žvilgsniu apžvelgti visas atmainas, susikrovusias bent per penkerius metus į storesnį, religišką sluoksnį. Greit pastebėjau vienmečių veikėjų senstelėjimą, susirinkimų pasmulkėjimą, daugėliau nuovargio veikloje.

Pačioje „Draugo“ redakcijoje atmosfera vis buvo jauki, be rietenų, be intrigų. Savo vedamuose straipsniuose išskeldavau gal kiek savotiškų minčių, tačiau iš vienuolių marijonų pusės nepatyrčiau jokio suvaržymo nei nepalankių pastabų. Tad buvo tikrai malonu dirbti. Įdomiai tekdavo pasikalbėti su kun. Feliksu Kudirka. Jis buvo nuostabus savo simpatingu šaltumu ir mokėjimu susiorientuoti kebliose situacijose. Nestigo jam plačios erudicijos ir didelio visuomeninio patyrimo.

Išmokslingų bendradarbių „Draugas“ tuomet žymiai mažiau turėjo, negu dabar, Kauno inteligentijai persikėlus Amerikon. Nuosaviems korespondentams paruošti suorganizavau visiems metams paskaitų ciklą grupei savanorių (apie 12), pasivadinusių ŽŽ (Žaibas žaibuoja). Grupės pirmininke buvo p. O. Aleliūnienė, Chicagos žymi veikėja. Šalia paskaitų ŽŽ grupė lankydavo muziejus ir vasaros metu Chicagos parkuose tęsdavo pasikalbėjimus ir diskusijas lietuvių tautos likiminiais klausimais.

Optimizmas Lietuvai žydint

Žmonės į savo gyvenimą ir į visuomenės veiklą dažniausia žiūri per savo laiko akinius. 1924-1925 m. lietuvių tauta skleidė pačius gražiausius atsigavimo žiedus savo išlaisvintoje Tėvynėje. Jaunos buvo jos valstybinės ir kultūrinės įstaigos, jose dirbo jauni ir gaivastingi žmonės. Lietuvos atmosfera buvo pritivinkusi didelių vilčių ir jaunuoliško optimizmo. Per to optimizmo akinius mes žvelgėme netgi į lietuviybės likimą tolimose užjūrių žemėse, nors čia jau matėsi pageltusių lapų ir nuvytusių šakų: stengtasi į jas nežiūrėti, jų nematyti. Mat taip ramiau ir patogiau sekasi gyventi... 1924 m. svetima kalba pradėjo brautis į lie-

tuvių statytus dievnamius, pasireiškė ryškiau lietuvių jaunimo nutautėjimas. Tų reiškinių paveiktas pakėliau mintį sukurti Kanadoje mažą lietuvių etnišką centrą su savu miesteliu ir savais kaimais ir ūkiais, kad bent kokia dalelė būtų išgelbėta lietuvių kultūrai, būsimiems amžiams.

Lietuviška veikla Amerikoje

Lietuviška veikla JAV, man rodos, buvo aukščiausios viršūnės 1918 m. rudenį. Lietuvių skaičius tais ir keliais sekamais metais galėjo siekti apie 600 000. Lietuvių spaudą skaitančių ir kultūriškai gyvų lietuvių tuomet buvo gal apie 120 000. Šiųjų tarpe buvo labai daug pakalbančių apie grįžimą į Nepriklausomą Lietuvą. Betgi maži ekskursantų būreliai, aplankę Nepr. Lietuvą, gan plačiai prabilo apie menkus Lietuvos kaimų ir miestelių patogumus ir apie kuklias uždarbių ir pragyvenimo normas. Tad persikeliančių Lietuvon skaičius visiškai sumažėjo, o susidomėjimas Lietuva ir lietuvybe irgi susilpnėjo, bent kai kuriuose sluoksniuose. Visuomeninė lietuvių veikla palengva slinko į žemesnes pakalnes.

Lietuvių tautinį atgimimą juk pradėjo savų knygų rašytojai ir politinių laikraščių redaktoriai ir leidėjai, remiami gausių bendradarbių, aukotojų ir skaitytojų. Lietuva – tai plunksnos atgimdyta ir naujon kovon pašaukta tauta. Giliai prasingon kovon už pačią pirmąją Dievulio gamtos taisyklę: už savo tautinį ir kultūrinį išlikimą kitų tautų tarpe.

Negausių tautų apsigynimo priemonės gali būti tik moralinės – kultūrinės prigimties. O kultūra gyva tiktai nuolatiniame kontakte su savo kultūros centrais, su laikraščiais – lietuviškos kultūros prožektoriais žmonijos laisvės aptemimo laikais. Gyvam, neapmirusiam lietuviui viena profesija yra visiškai būtina ir privaloma: tai savo kultūros kario – darbininko profesija. Jis neneša pelno, bet teikia mūsų gyvenimui ir vargams pačią giliają prasmę. Mes žinome, kad narsus karys neuždirba tiek daug, kaip dezertyras ir išdavikas...

Visa lietuviškoji veikla Amerikoje, visa išeivijos nauda Lietuvai, lietuvybei ir humanizmui remiasi tik mūsų išeivijos skaitančia dalimi. Savo spaudos visai neskaitą lietuviai (o jų čia didžiuma), jau nebedalyvauja savo tautos gyvenime...

...Lietuviškos kultūros pažangą ar nuosmukį galėtų konkrečiau pavaizduoti knygų leidėjų susirinkimas, aptaręs kiek ir kuriais metais išeivija išleido ir pardavė knygų egzempliorių. Mano nepakankamu stebėjimu pasiremiant, rodosi, kad lietuviškos knygos tiražas 1945-1948 m. dažnai siekdavo 3000-5000 egz., ...1954-1957 m. jų tiražas siekė 1500-1000...

Lietuvių skaičius JAV

1868 m. – 2000
1870 m. – 10 000
1879 m. – 20 000
1885 m. – 30 000
1892 m. – 80 000
1899 m. – 150 000
1914 m. – 459 000
1925 m. – 500 000
1926 m. – 600 000
1930 m. – 600 000
1947 m. – 420 000
1950 m. – 450 000
1954 m. – 420 000
1959 m. – 360 000

Kultūriškai gyvų lietuvių skaičius JAV

1912 m. – 96 000
1914 m. – 100 000
1918 m. – 120 000
1920 m. – 120 000
1930 m. – 100 000
1940 m. – 80 000
1944 m. – 72 000
1952 m. – 90 000
1959 m. – 78 000

...Galima pasveikinti „Draugo“ redakciją, leidėjus ir bendradarbius, nes spaudos kūrybinis darbas vis daugiau reikalauja kilnaus heroizmo ir pasišventimo, palengva išmirštant lietuvių kultūriniam sluoksniui, lygiai gausaus prieauglio nebesusilaukiant. Tegyvuoja ištvermingieji.

„Draugas“, 1959 m. lapkričio 14 d.

Visuomenės *spiritus movens* Leonardas Šimutis

Audronė V. Škiudaitė

Leonardas Šimutis gimė 1892 m. lapkričio 6 d. Šėrikuose (Šilalės r.), mirė 1975 m. balandžio 17 d. Chicagoje (JAV). Mokėsi Šilalėje, nuo 1904 m. – Kaune. 1912 m. baigė Maskvoje gimnaziją. 1913 m. atvyko į JAV. Studijavo Šv. Bedos kolegijoje, IL, De Paul ir Lojolos universitetuose, Chicagoje, teisę, anglų kalbą ir literatūrą bei žurnalistiką, vėliau Fordhamo universitete, New Yorke, sociologiją.

Būdamas moksleivis Lietuvoje priklausė slaptiems rateliams. Nuo 1914 m. Chicagoje dirbo lietuviškose draugijose, ypač daug – Lietuvos vyčiuose, įsijungė į Amerikos lietuvių Romos katalikų federacijos (nuo 1932 m. buvo jos gen. sekretorius, nuo 1953 m. – pirmininkas), Tautos fondo darbus.

1918 m. išrinktas į Amerikos lietuvių tarybą, vadovaudamas lėšų rinkimo akcijai surinko 350 000 dol.

1918 m. įsijungė į Lietuvių Romos katalikų sąjungą Amerikoje, 1934 m. tapo pirmininku.

1926 m., kai krikščionių demokratų sąrašė buvo išrinktas į III Lietuvos seimą, su šeima grįžo į Lietuvą. Po perversmo 1927 m. vėl išvyko į Ameriką.

1940 m. organizavo Amerikos lietuvių tarybą, tapo pirmininku, penkis kartus su delegacijomis buvo priimtas JAV prezidentų – 1940 m., 1946 m., 1948 m., 1952 m., 1962 m.

1943 m. buvo vienas iš šalpos organizacijos – BALFo steigėjų, 1943-1948 m. – direktorius.

Puikus publicistas. „Šilelio“ slapyvardžiu spausdino eiles, noveles, paskelbė scenos vaizdelių. Rašyti pradėjo 1911 m. „Vienybėje“. 1914 m. Chicagoje redagavo „Kataliką“. 1915 m. organizavo „Vyties“ leidimą, buvo admi-

▲ „Draugo“ vyriausiasis redaktorius Leonardas Šimutis. V. Noreikos nuotr.